нику аудиторських послуг, нанесених в результаті невиконання чи неналежного виконання умов договору про надання аудиторських послуг.

2. Об'єктами страхування професійної відповідальності аудиторів повинні виступати ризики пошкодження майна замовника, переданого аудиторській фірмі (приватному аудитору); порушення строків надання аудиторських послуг і встановлення професійної некомпетентності.

3. За правовою природою страхування професійної відповідальності аудиторів є видом страхування договірної відповідальності, тобто такої, що виникає у аудиторських фірм (приватних аудиторів) як сторін договорів про надання аудиторських послуг. Страхувальниками за договорами страхування професійної відповідальності аудиторів можуть виступати аудиторські фірми чи приватні аудитори (залежно від суб'єктного складу сторін договору про надання аудиторських послуг), однак вигодонабувачами – лише замовники аудиторських послуг, які можуть і не вказуватись у самому договорі страхування.

4. Факт здійснення виплат за договорами страхування професійної відповідальності аудитора не повинен залежати від існування відповідної аудиторської фірми (приватного аудитора) серед суб'єктів господарської діяльності, а залежати від періоду часу, в якій така послуга була надана. Крім того, факт виплати страхового відшкодування не повинен залежати від умисності дій аудиторів при надання аудиторських послуг (що потребує внесення змін до ч. 1 ст. 1 ст. 26 Закону України "Про страхування").

5. Доцільним вважається запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів лише у випадку проведення обов'язкового аудиту (шляхом прийняття відповідної Постанови Кабінету Міністрів України); в усіх інших випадках таке страхування повинно відбуватись на добровільних засадах і визначатись як окремий вид добровільного страхування у ст. 6 Закону України "Про страхування".

Водночас такі питання, як визначення розміру страхової суми за договорами обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів, так само як і об'єктів страхування при здійсненні такого виду страхування можуть бути покладені в основу подальших досліджень.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. № 11. – 28.03.2003. – ст. 461. 2. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 року № 3125-XII // Голос України. – 1993. – 05. – 29.05.93. – № 99. 3. Закон України "Про нотаріат" від 02.09.1993 № 3425-XII // Голос України. – 1993. – 10. – 05.10.93. № 188. 4. Закон України "Про страхування" від 07.03.1996 року № 85/96-ВР // Голос України. – 1996. – 04. – 11.04.96. – № 68. 5. Лист Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.09.2003 р. № 954/07/3-2-11 // Экспрес-аналіз законодавчих і нормативних акті. – 2003. – 12. – № 50. 6. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д., Залетів О.М., Клименко Н.І. Страхове право України: Підручник для вищих навчальних закладів. За ред. проф. П.Д. Біленчука і президента Ліги страхових організацій України О.Ф. Філонюка. – Київ: Атака, 1999. – 368 с. 7. Мачульський В.В. Правові основи страхування: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2003. – 302 с. 8. Микитенко Т. Страхування професійної відповідальності аудиторів / Т. Микитенко // Бухгалтерський облік і аудит : Науково-практичний журнал. – 2008. – № 8. – с. 46-50. 9. Степанова Т.В. Страховое право Украины: Конспект лекций. – 3-е изд., перераб. и доп. – Одесса: Студия "Негоциант", 2007. – 82 с. 10. Страхові послуги: Підручник / С.С. Осадець, Т.М. Артюр, О.О. Гаманкова та ін.; Кер. вт. кол. й наук. ред. проф.С.С. Осадець і доц.. Т.М. Артюр. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с. 11. Страховое право: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 "Юриспруденция" / Под ред. В.В. Шахова, В.Н. Григорьева, А.П. Архипова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – 335 с. – (Серия "Учебники МВД Российской Федерации"). 12. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1019 с. – (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).

Надійшла до редколегії 01.10.12

УДК 342.51 (477)

С. Любімова, здобувач

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті на основі аналізу чинного адміністративного законодавства розкрито сутність адміністративних послуг. Визначено значення таких послуг для приватного підприємництва. Аналізуються види адміністративних послуг.

Ключові слова: адміністративні послуги, влада, законодавство, публічна адміністрація, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, акт, управління.

В статье на основе анализа действующего административного законодательства раскрыто сущность административных услуг. Определено значение таких услуг для частного предпринимательства. Анализируются виды административных услуг.

Ключевые слова: административные услуги, власть, законодательство, публичная администрация, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, акт, управление.

On the basis of analysis of administrative law the essence of administrative services. Determined the value of such services to private enterprise. Analyzes the types of administrative services.

Keywords: administrative Services, authority, legislation, public administration, executive authorities, local governments, act, administration.

Адміністративні послуги є особливим видом послуг, що надаються державою в особі її уповноважених органів. Водночас, на сьогоднішній день правове регулювання адміністративних послуг в Україні знаходиться на стадії розвитку. Це пояснюється тим, що наша країна все ще знаходиться на перехідному етапі від радянської адміністративно–командної системи управління, де будь–які питання вирішувались державою в особі її уповноважених органів, до управління європейського зразка, де певним підприємствам, установам, організаціям надані повноваження по врегулюванню власних господарських відносин, а держава в особі органів державної влади та місцевого самоврядування лише упорядковує відповідні відносини, пов'язані з реєстрацією підприємств, наданням ліцензій, дозволів на використання природних ресурсів для здійснення господарської діяльності, тощо. Даний процес переходу супроводжується скасуванням застарілих нормативно–правових актів, які вже не відповідають сучасним умовам економічного розвитку в процесі регулювання певного кола суспільних відносин, та прийняттям нових, що адаптують наше законодавство України до європейських та світових стандартів [1, с. 25].

Зміни в економічному секторі держави супроводжуються прийняттям нових нормативно–правових актів, які встановлюють певне коло адміністративних послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування приватним особам та підприємствам. На жаль, на сьогоднішній день правове регулювання інституту адміністративних послуг в Україні загалом та

© Любімова С., 2012

адміністративних послуг для приватних підприємств зокрема не є досконалим, оскільки нормативно–правові акти, що врегульовують окремі питання надання адміністративних послуг, інколи містять колізійні норми, а деякі аспекти та особливості надання адміністративних послуг в них взагалі не врегульовані. На науковому рівні особливості надання адміністративних послуги залишаються також недостатньо дослідженими, що й говорить про актуальність зазначеного питання.

На важливості дослідження адміністративних послуг наголошували у своїх працях такі відомі вчені у галузі адміністративного права як В. Авер'янов, Б. Борисов, В. Гаращук, Н. Гнидюк, І. Голосніченко, Р. Калюжний, В. Кампо, В. Кудря, І. Коліушко, Є. Куріний, Р. Куйбіда, А. Ластовецький, М. Лесечко, Н. Нижник, О. Пастух, Г. Писаренко, О. Харитонова, Г. Чміленко, А. Шастико, Х. Ярмакі та інші. Їхні праці є вагомим внеском у розвиток науки адміністративного права, однак, вони торкалися лише окремих аспектів адміністративних послуг.

Таким чином, актуальність дослідження адміністративних послуг не викликає сумніву. Ще більше це підтверджує прийняття упродовж останніх років низки правових актів, положення яких були спрямовані на поліпшення якості управління, а також ухвалення у вересні 2012 року Верховною Радою України Закону "Про адміністративні послуги". На сьогоднішній день одним із основних нормативних актів, який визначає особливості надання адміністративних послуг державними органами, є також Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90–р (далі – концепція). Саме її положення визначають адміністративну послугу як результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації, тощо) [2].

Щодо самого поняття адміністративних послуг, то законодавство України та вітчизняна наука адміністративного права поки що єдиної загальноприйнятної позиції з цього питання не сформували. Більше того, сам термін "адміністративні послуги" не сприйнятий усіма вітчизняними вченими та практичними працівниками. Тому для формулювання поняття адміністративних послуг в Україні необхідним є проведення ґрунтовних наукових досліджень з метою вироблення єдиного змістовного визначення адміністративної послуги. Безумовно, в цьому аспекті важливе значення належить аналізу думок вчених, провідних фахівців в галузі адміністративного права щодо поняття "адміністративна послуга" та її основних ознак [3, с. 73].

Так, В. Авер'янов відзначав: "Виконання органами виконавчої влади (це однаковою мірою стосується і органів місцевого самоврядування) значної частини обов'язків перед приватними особами пов'язане з такою поки що нетрадиційною для вітчизняного досвіду функцією держави, як надання адміністративних (або управлінських) послуг. Ця нова функція була вперше передбачена Концепцією адміністративної реформи в Україні (1998 р.), а самі управлінські послуги визначені в ній як послуги з боку органів виконавчої влади, що є необхідною умовою реалізації прав і свобод громадян – зокрема, реєстрація, ліцензування, сертифікація" [4, с. 25].

На думку К. Афанасьєва, адміністративні послуги – це публічні (тобто державні та муніципальні) послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування й іншими уповноваженими суб'єктами, надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [5, с. 35]. Подібної точки зору дотримується І. Коліушко, який вважає, що надання адміністративної послуги є публічно–службовою діяльністю адміністративного органу, що спрямована на забезпечення (шляхом юридичного оформлення) умов, необхідних для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи [6, с. 247].

В. Долечек під адміністративними послугами розуміє діяльність органів виконавчої влади (а також місцевого самоврядування), їх посадових осіб з виконання обов'язків держави перед громадянами щодо створення умов для повноцінної реалізації громадянами своїх прав і свобод. В контексті цієї думки, необхідно відмітити, що деякі фахівці в галузі адміністративного права певним чином це визначення розкритикували, наголосивши на тому, що воно є неповним, оскільки адміністративні послуги надаються не лише громадянам, адже, як відзначив В. Ковальов, одним зі споживачів адміністративних послуг є також і юридичні особи. Тому дослідник пропонує власне визначення адміністративної послуги як індивідуального акту розпорядчо–владних повноважень, що видається посадовими особами органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за заявою фізичних або юридичних осіб, що спрямований на виникнення, зміну або припинення їхніх прав та обов'язків [7, с. 42].

І. Голосніченко визначає адміністративну послугу як діяльність уповноважених органів державної влади щодо створення організаційних умов для реалізації свого права громадянином або іншим суб'єктом адміністративно–правових відносин [8, с. 63]. Дещо іншої думки щодо цього питання дотримується Т. Коломоєць, взагалі не вживає термін адміністративні послуги, а ці послуги зазначає як публічні. Публічні послуги дослідник визначає як послуги, що надаються фізичним та юридичним особам державними органами щодо реалізації прав, свобод та законних інтересів у публічній сфері [9, с. 179].

Заслуговує на увагу також поняття адміністративної послуги, що наводиться в Аналітичному звіті щодо корупційних ризиків у сферах надання адміністративних послуг і контрольно–наглядової діяльності публічної адміністрації України, підготовленому у квітні 2009 року відділом проблем економічної злочинності Директорату з питань співробітництва Генерального директорату прав людини і правових питань. Під адміністративною послугою в цьому дослідженні розуміється здійснювана за заявою приватної (фізичної або юридичної) особи діяльність адміністративного органу та її результат щодо юридичного оформлення прав, свобод і законних інтересів особи (наприклад, видача дозволів, ліцензій, сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації, тощо), а також виконання обов'язків особи [10].

Отже, аналізуючи праці та наукові статті окремих вчених щодо адміністративних послуг, можна відзначити, що адміністративні послуги розглядаються в двох аспектах:

1) як публічно–владна діяльність адміністративного органу, спрямована на забезпечення умов для реалізації прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи;

2) як результат публічно–владної діяльності адміністративного органу, спрямованої на забезпечення умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснювалась за заявою особи.

Дослідивши поняття "адміністративна послуга", можемо перейти до вивчення питання адміністративних послуг, які надаються приватним підприємствам. Так, О. Стрельченко з цього приводу зазначає, що адміністр-

ративна послуга для приватних підприємств – це адміністративний акт індивідуального характеру, що видається за заявою підприємства органом державної влади або місцевого самоврядування, спрямований на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків для певного підприємства [11, с. 46]. З наведеного автором визначення можемо виокремити основні ознаки адміністративної послуги для приватних підприємств:

1) адміністративна послуга надається за зверненням юридичної особи, що діє на основі приватної власності;

2) надання адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням юридично значущих умов для реалізації прав приватними підприємствами;

3) адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію владних повноважень;

4) право на отримання приватним підприємством конкретної адміністративної послуги та відповідне повноваження адміністративного органу має визначатися лише законом;

5) результатом адміністративної послуги є адміністративний акт, яким задовольняється звернення приватного підприємства.

Дослідивши поняття адміністративної послуги та її ознаки, нас цікавить питання: які саме дії схожі за певними рисами до адміністративних послуг, але не є такими. Так, до адміністративних послуг не належать: контрольна діяльність адміністративних органів ревізії, інспектування, перевірки, відносини, що виникають між суб'єктами господарювання та органами державної влади за ініціативою останніх (наприклад, притягнення до адміністративної відповідальності), діяльність органів державної влади, не пов'язана з реалізацією владних повноважень (консультування), акт уповноваженого органу, який не стосується прав особи, проміжні акти державних органів, які не є остаточними рішеннями (наприклад, довідки, висновки, погодження, необхідні для отримання основного документа) [12, с. 272]. Отже, можемо сказати, що ознаки характеризують адміністративні послуги зсередини та розкривають їхню сутність, але для того, щоб здійснити класифікацію адміністративних послуг для приватних підприємств, необхідно виокремити їх види.

Звернемося до класифікації адміністративних послуг для приватних підприємств, яку наводить В. Каверін [13, с. 142]:

1. За рівнем обов'язковості:

а) обов'язкові – послуги, без яких взагалі неможливе функціонування підприємств приватного сектору економіки. До таких належать: видача виписки про реєстрацію юридичної особи, взяття на облік в органи статистики, видача ліцензії;

б) додаткові – такі послуги, що надаються певним підприємствам, проте, не є обов'язковими, тобто в разі ненадання таких послуг підприємство може функціонувати. До таких послуг слід віднести відведення земельної ділянки, надання дозволу на проведення геологорозвідувальних робіт, тощо;

в) спеціалізовані послуги, тобто це такі послуги, що є обов'язковими для певного виду підприємств приватного сектору економіки. До таких послуг, наприклад, належить реєстрація емісії акцій при створенні акціонерного товариства.

2. За галузями господарства:

а) господарські;

б) будівельні;

в) сільськогосподарські;

г) послуги щодо використання природних ресурсів.

Таким чином, існує розгалужена система адміністративних послуг, які надаються приватним підприємствам, але потрібно пам'ятати, що дії органів виконавчої влади, які надають відповідні послуги, не можуть виходити за межі їхніх повноважень та повинні відповідати нормам чинного законодавства, що регламентує порядок надання таких послуг. Тому відносини, які виникають в процесі використання права приватних підприємств на отримання адміністративних послуг від органів виконавчої влади, становлять інститут адміністративних послуг, який врегульований відповідними нормативно–правовими актами українського законодавства.

Одним з найважливіших нормативних актів, який регулює порядок надання адміністративних послуг, є Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців" від 15 травня 2003 року № 755–І. Його важливість, як зазначили вчені–фахівці адміністративного права, такі як І. Коліушко, В. Авер'янов, полягає в тому, що лише цей закон легалізує створення підприємства. З їх думкою варто погодитись, адже неможливо говорити про інші адміністративні послуги доти, доки підприємство ще не створене. Хоча інші вчені, такі як М. Тищенко, не визначають надважливість цього закону в регулюванні порядку надання адміністративних послуг, говорячи про те, що він регулює лише порядок реєстрації підприємств, а інші аспекти діяльності врегульовані іншими нормативними актами.

Як відомо з визначення, закріпленого в нормах чинного законодавства України, метою створення підприємства є отримання прибутку шляхом здійснення певного виду діяльності, але для того, щоб підприємство мало можливість здійснювати той або інший вид господарської діяльності, необхідно отримати певний дозвіл, тобто ліцензію. Нормативно–правовим актом, який регулює порядок надання ліцензій, є Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 1 червня 2000 року № 1775–ІІІ. Він більш детально врегулював таку адміністративну послугу як надання ліцензій, визначив поняття ліцензування. Ним врегульовано особливості ліцензування окремих видів діяльності. Крім того, розширено перелік видів господарської діяльності, які потребують отримання ліцензії [14, с. 512].

Доволі важливе значення в системі нормативно–правового регулювання адміністративних послуг має Закон України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" від 6 вересня 2005 року № 2806–IV. Важливість цього закону полягає в тому, що він визначає поняття дозвільної системи, встановлює перелік органів, які становлять цю дозвільну систему, та визначає їх повноваження по наданню дозвільних документів для здійснення певного виду господарської діяльності, оскільки, як відомо, без дозволу підприємство не має можливості здійснювати той або інший вид господарської діяльності.

Необхідно також звернути увагу на Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30 жовтня 1996 року № 448/96–ВР [15], який визначив систему та повноваження органів державної влади, що здійснюють регулювання на ринку цінних паперів, встановив основні вимоги для учасника ринку цінних паперів, зазначив порядок надання дозволу на проведення емісії цінних паперів та врегулював інші аспекти їх розміщення та реалізації.

Відзначимо, що 17 травня 2012 року Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про адміністративні послуги", який надає визначення адміністративних послуг та виокремлює види й порядок їх надання [16].

Вважаємо, що цей закон відіграє значну роль серед інших нормативно–правових актів, які регламентують порядок надання адміністративних послуг приватним

підприємствам, адже він є системоузагальнюючим законом, який більш конкретно врегулює відносини, що виникають в процесі надання послуг.

1. Гончаров В. М. Адміністративне право України / В. М. Гончаров. – К. : Вентурі, 2007. – 258 с. 2. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 15.02.2006 р., № 90–р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 7. – Ст. 376. 3. Демський Е. Ф. Адміністративні послуги та їх юридична природа / Е. Ф. Демський // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 79–87. 4. Авер'янов В. Б. Предмет адміністративного права: нова доктринальна оцінка / В. Б. Авер'янов // Право України. – 2004. – № 10. – С. 25–30. 5. Афанасьєв К. М. Розвиток інституту адміністративних послуг, як умова побудови правової держави / К. М. Афанасьєв // Юридична Україна. – 2011. – № 3. – С. 32–39. 6. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно–правове забезпечення реалізації та захисту / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Наук. думка, 2007. – 356 с. 7. Ткаченко В. І. Підвищення кості адміністративних послуг питання теорії і практики / В. І. Ткаченко // Вісник Луганськ. держ. ун–ту внутр. справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 1. – С. 41–46. 8. Голосніченко І. П. Доктринальні визначення поняття адміністративних послуг / І. П. Голосніченко // Право України. – 2009. – № 2. – С. 62–70. 9. Коломоєць Т. Управлінські послуги в контексті взаємовідносин особи й органів місцевої влади в Україні: концептуальний і нормативний аспекти / Т. Коломоєць // Актуальні проблеми державного управління. – 2002. – Вип. 7. – С. 178–182. 10. Аналітичний звіт щодо корупційних ризиків у сферах надання адміністративних послуг та контрольно–наглядової діяльності публічної адміністрації України від 12.05.2009 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.–minjust.gov.ua/0/21894. 11. Стрельченко О. Г. Правове підґрунтя надання адміністративних послуг / О. Г. Стрельченко // Митна справа. – 2011. – № 2. – С. 43–50. 12. Ніколаєнко К. В. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг / К. В. Ніколаєнко // Держава і право. – 2010. – № 47. – С. 269–274. 13. Каверін В. В. Адміністративне право України / В. В. Каверін. – К. : Либідь, 2008. – 465 с. 14. Туманов В. В. Ліцензування господарської діяльності з випуску та проведення лотерей / В. В. Туманов // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 513–518 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e–journals/FP/2010–2/10tvvtpl.pdf. 15. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України : від 30.10.1996 р., № 448/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292. 16. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203–VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – Ст. 44.

Надійшла до редколегії 01.10.12

О. Дьяконова, канд. юрид. наук,
доц. кафедры гражданско-правовых дисциплин
Тульского филиала Российской правовой академии Минюста РФ

ПРИМИРИТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕДУРЫ В РОССИЙСКОМ АРБИТРАЖНОМ ПРОЦЕССЕ

У статті аналізуються питання примирних процедур в арбітражному процесі починаючи з кінця XIX століття і до наших днів. Робиться висновок про відмінність процедур мирової угоди та медіації, а також про необхідність введення обов'язкової медіації.

Ключові слова: примирні процедури, арбітражний процес, третейський суд, медіація, мирова угода.

В статье анализируются вопросы примирительных процедур в арбитражном процессе начиная с конца XIX века и до наших дней. Делается вывод о различии процедур мирового соглашения и медиации, а также о необходимости введения обязательной медиации.

Ключевые слова: примирительные процедуры, арбитражный процесс, третейский суд, медиация, мировое соглашение.

In article author analyzes the issues of reconciliation procedures in the arbitration process from the end of XIX century to the present day. The author concludes the difference between settlement proceedings and mediation, on the need for mandatory mediation.

Keywords: conciliation, arbitration process, arbitration, mediation, settlement agreement.

Защита действительно или воображаемо нарушенных прав и законных интересов граждан и организаций осуществляется различными способами. В ч.2 ст.45 Конституции РФ [1] признается возможность защиты любыми способами, не запрещенными законом. В свое время государство встало на позицию расширения судебной защиты нарушенных и оспариваемых прав, это явилось одним из направлений судебной реформы. Так, принятый 27 апреля 1993 г. Закон "Об обжаловании в суд действий и решений, нарушающих права и свободы граждан" [2] включал положения о возможности обжалования в суд решений и действий (бездействия) государственных органов, органов местного самоуправления, общественных и иных организаций и их объединений, а также должностных лиц. Отечественная наука также поддерживала распространение судебного порядка разрешения споров, так, как отмечала М. С. Шакарян, расширение судебной формы защиты субъективных прав и законных интересов граждан, установление приоритета судебной защиты в порядке гражданского судопроизводства – одно из непременных условий существования демократического правового государства [3]. Увы, такой своеобразный "крен" в одну сторону не мог не иметь отрицательных последствий, одним из которых стала чрезмерная загруженность судов практически всех инстанций, в связи с чем можно признать судебную защиту в нашей стране одним из самых распространенных способов.

Следует согласиться с мнением многих практиков, полагающих, что самым действенным инструментом снижения нагрузки на судей является разрешение конфликтов на досудебных стадиях, альтернативные судебным способы урегулирования споров [4], что приводит и к разгрузке судей, и к разрешению конфликта с учетом интересов обеих сторон.

Несмотря на то, что в Концепции судебной реформы имелось положение о необходимости введения в качестве важнейшей составляющей гражданского и арбитражного процесса "альтернативных государственному форм правосудия, расширение возможностей договорной подсудности" [5], в принятом позже Гражданском процессуальном кодексе [6] данное положение не нашло отражения. В Арбитражный процессуальный кодекс была включена ст. 138 [7], которая долгое время оставалась практически недействующей из-за отсутствия механизма применения каких-либо процедур, помимо мирового соглашения.

В этом смысле представляется интересной позиция законодателя периода империи. В Устав гражданского судопроизводства 1864 года [8] была включена глава "О примирительном разбирательстве". В нее включалось две главы, посвященные мировым сделкам (соглашениям) и третейскому суду. В соответствии с положениями Устава примирение могло осуществляться в нескольких формах: 1) посредством записи, предъявленной для утверждения нотариусу или мировому судье; 2) посредством подачи подписанного мирового соглашения ли составлением мирового протокола. Под "мировым протоколом" понималась форма примирения в судебном порядке – "в присутствии суда". Устанавливалось, что данный протокол приравнивался к судебному решения, при этом, важно отметить, считался вступившим в законную силу с момента подписания и не подлежал обжалованию.

Подобное определяющее положение содержала ст. 1366 Устава, указывающая, что дело, завершенное

© Дьяконова О., 2012